

3. Капустіна О.В. Сучасні методи навчання іноземних мов та проблеми їх упровадження. Збірник матеріалів науково-практичної конференції. К.: КНЕУ, 2015. 296–300 с.

4. Do Coyle. Content and language integrated learning: Towards a connected research agenda for CLIL pedagogies/International Journal of Bilingual Education and Bilingualism Vol.10, Issue 5, 2007.

Копил Г.О.,
Кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри німецької мови
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

МІЖКУЛЬТУРНА КОМПЕТЕНЦІЯ ЯК СИСТЕМОУТВОРЮВАЛЬНИЙ ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВЗ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІКИ

Анотація. У статті йде мова про сутність професійної компетентності фахівців з міжнародної економіки, її структуру та можливості формування у студентів даного фаху в процесі вивчення іноземної мови. У статті доводиться, що цей процес відбувається завдяки міжкультурній компетентності, яка, враховуючи значення іноземних знань для вказаних фахівців, може бути системоутворювальним чинником формування їх професійної компетентності. Також у статті описуються деякі методичні аспекти інтеркультурологічно налаштованих занять.

Ключові слова: професійна компетентність, міжкультурна (інтеркультурологічна) компетентність, професійно важливі якості, підприємницька культура, міжкультурна комунікація.

Abstract. The article deals with the essence of professional competence of specialists in international Economics, its structure and formation possibilities by students of this specialty in the foreign language learning process. In this article it is being proved that this process is due to intercultural competence, which emphasizes the importance of foreign language knowledge for the professionals and can be a system-forming factor in their professional competence formation. The article also describes some methodological aspects of intercultural practices.

Key words: professional competence, intercultural (interculturality) competence, professionally important qualities, entrepreneurial culture, intercultural communication.

Традиційно структура професійної компетенції (ПК) будь-якого фахівця складається з трьох основних складових частин: знання, вміння, навички, які доповнюються ще професійно важливими якостями (ПВЯ). Найчастіше в структурі професійної компетентності виділяють: *операційно-технічну* сферу (знання, уміння, навички, професійно значущі якості); *мотиваційну* сферу (спрямованість, інтерес, мотиви, потреби); *практично-діяльнісну* сферу (засоби виконання діяльності, результативні показники діяльності). Наповнення змістом структурних компонентів відбувається варіативно, залежно від професії або виду діяльності суб'єкта. Найбільшою варіативністю характеризуються ПВЯ, що входять до структури професійної компетентності. Структурні компоненти категорії «професійна компетентність», запропоновані дослідниками і педагогічною практикою, далеко не є вичерпними [1]. Відтак стає очевидним, що її структура є динамічним явищем, оскільки еволюція економічного розвитку та ринку праці на кожному етапі вносять свої корективи. З огляду на коло професійних завдань та глобалізаційних процесів вітчизняної економіки в структурі професійної компетентності фахівців з міжнародної економіки (МЕ) з'являються нові компетенції та ПВЯ, пов'язані з міжкультурною комунікацією. Однією з ключових компетенцій професійної компетентності фахівців з міжнародної економіки є **міжкультурна компетенція (МК)**. У науковій літературі ця компетенція може називатись ще як інтеркультурологічна, інтеркультурна, прокультурна, соціокультурна, та, інколи, комунікаційна.

Професійну компетентність фахівців з міжнародної економіки можна визначити як важливу характеристику діяльності фахівця, його інтегральну якість, що є синтезом базових (професійних), надпрофесійних знань, умінь, навичок та особистісних професійно важливих якостей. Знання іноземних мов в межах даного фаху належать не лише до числа обов'язкових знань, а й є інструментом формування професійної компетентності за умови володіння інтеркультурологічною компетенцією [2].

Розглянемо детальніше сутність поняття «міжкультурна компетенція» та визначення ролі цієї компетенції у структурі професійної компетентності фахівця з МЕ. В оригіналі у західній

лінгвістично-педагогічній літературі це поняття звучить «*Interkulturelle Kompetenz*» (інтеркультурологічна компетенція). Завдяки розвитку економічної інтеграції західних країн проблема діалогу культур досліджується вже досить давно. У межах дослідження міжкультурної комунікації вже накопичився певний досвід. Відповідно учені досліджують дану проблему як у загальнокультурному плані (здебільшого з метою вивчення та кращого порозуміння з середовищем емігрантів), так і в межах міжнародного економічного співробітництва з метою започаткування, розвитку та тривалої надійної співпраці з діловими партнерами інших етнічних та підприємницьких культур [6]. Слід зазначити, що на Заході вже тривалий час існує певний досвід щодо формування МК на заняттях з іноземної мови фахового спрямування. До того ж, саму МК все більше західних дослідників включають до структури професійної компетентності фахівців різних галузей як важливу складову [4]. Вивчення вказаної наукової проблеми у нашій країні почалось з розбудовою нових економічних засад та інтеграційних процесів у суспільстві та економіці.

Безперечно, структура ПК фахівців з МЕ повинна обов'язково включати як компонент МК. Саме ця компетенція забезпечує належний рівень їх конкурентоспроможності і може бути системоутворювальним чинником формування професійної компетентності економістів-міжнародників завдяки наступним аргументам:

1) актуальність культурологічного підходу як принципу підготовки студентів до професійної діяльності;

2) розвиток та значення компетентнісного підходу у теорії та практиці сучасної професійної освіти;

3) стратегічне значення володіння іноземними мовами в межах фаху МЕ.

Розглянемо змістовий аспект останнього аргументу. Трудова діяльність фахівців даної галузі передбачає співробітництво з представниками МЕ всередині країни чи поза нею. Важливим проявом сучасного економічного розвитку нашої держави є інтеграція й інтернаціоналізація освіти, торгівлі та бізнесу. Державі потрібні всебічно грамотні, ініціативні, комунікабельні фахівці, здатні сприяти розвитку зовнішньоекономічної діяльності, підготовлені до того, щоб упевнено представляти нашу країну на міжнародному рівні. Для сучасного бізнесу характерна діяльність транснаціональних корпорацій, створення інтернаціональних за складом колективів. Робота таких команд може як гальмуватися, так і отримувати значний творчий імпульс від взаємодії носіїв різноманітних ділових культур [5]. Багато що залежить від їхньої підготовки й готовності до міжкультурного діалогу. Відповідно, робота спільних підприємств, підрозділів, філій має будуватись за єдиними стандартами. А це значить, що в усіх країнах, включаючи Україну, компаніям потрібно якомога більше співробітників, що володіють певними навичками та вміють реалізовувати одні й ті ж функції. Тож, вивчення іноземних мов у процесі підготовки фахівців має певне соціальне значення.

Академічна та професійна мобільність фахівців – вимоги ринкової економіки, що стає реальною необхідністю нашого сьогодення. Мобільність та креативність – це відмінні риси сучасного фахівця взагалі, та особливо фахівця з МЕ (знання іноземної економіки не тільки за загальними ознаками – знання МЕ, закономірності її функціонування, розвитку тощо, а й за внутрішніми – специфіка та особливості економіки окремої народності з її культурологічними проявами).

Про значення володіння іноземними мовами для фахівців свідчить той факт, що майже в усіх переліках ключових компетенцій, що входять до структури професійної компетентності сучасних фахівців різних галузей, мова йде про наявність знань іноземної чи іноземних мов. Це свідчить про той факт, що вихід нашої економіки, яка розвивається в ринкових умовах і в епоху глобалізації, на міжнародний ринок стає життєвою необхідністю для провідних ланок економічної системи і, щоб вижити в таких умовах, потрібно бути максимально конкурентоспроможним. Проте, сьогодні стає очевидним, що для професійної компетентності фахівців з МЕ є недостатнім лише володіння тією чи іншою іноземною мовою. Для ефективного функціонування іноземної мови як засобу не тільки розуміння, а й порозуміння, фахівці мають оперувати мовою як соціокультурним знаряддям, зводячи непорозуміння та дистанціювання між діловими партнерами до мінімуму.

Отже, володіння іноземними мовами є важливим інструментом у міжкультурній комунікації, яка є обов'язковим компонентом професійної діяльності фахівців з МЕ. Керуючись компетентнісним підходом, можна з впевненістю стверджувати, що МК, яка формується під час вивчення іноземної мови та застосовується у міжкультурній комунікації, має повне право вважатись ключовою компетенцією для фаху «Міжнародна економіка».

Важливою умовою оптимального формування професійної компетентності у майбутніх фахівців з МЕ є принцип інтеграції економічних і гуманітарних дисциплін, що має забезпечувати системне використання професійних знань та іншомовних умінь і навичок у процесі міжкультурного діалогу. В організованій у такий спосіб навчальній діяльності іншомовна компетенція включається в контекст вирішення професійно-предметних завдань і є одним із їх засобів. Такий підхід буде сприяти формуванню професійної компетентності майбутніх фахівців з МЕ, що дозволить підвищити конкурентоздатність вітчизняних фахівців – випускників економічних вищих навчальних закладів. Мова йде про інтеркультурологічно налаштовані заняття з іноземної мови. Метою таких занять є не лише навчити спілкуватись іноземною мовою, а й вміти сприймати мову як культурний код, за яким стоїть менталітет, звички, традиції, національні особливості, типові, характерні для певного етносу зразки поведінки, етикету, стереотипи як у повсякденному житті, так і в діловій сфері.

Міжкультурно налаштовані заняття з іноземної мови можуть бути різних рівнів в залежності від рівня знань студентської групи. Ще в школі учні знайомляться з країнознавчою інформацією. Особливістю викладання іноземної мови в економічному вищому навчальному закладі є, з одного боку, її фахова спрямованість (викладач має розумітись у фаховій лексиці), а з іншого – завдяки відповідній компетентності викладачі іноземних мов можуть суттєво впливати на формування ПК майбутніх фахівців.

Розглянемо деякі методичні аспекти інтеркультурологічно налаштованих занять з іноземної мови на прикладі німецької мови фахового спрямування. Для ефективного перебігу процесу формування професійної компетентності та досягнення достатнього рівня МК студентів доцільно залучати до навчального процесу всі засоби навчання – традиційні (друковані – в першу чергу посібники, також періодичні видання, технічні – аудитивні, візуальні, аудіовізуальні), та сучасні – інформаційні технології, в першу чергу комп'ютер. Формувальний процес передбачає достатньо високий рівень володіння іноземною мовою, тому що потрібна інформація міститься в автентичних текстах фахового змісту.

На **першому** мотиваційному етапі використовуються друковані засоби навчання: підручники, окремі тексти, газетні та журнальні статті, тестові матеріали. Результати формування МК у майбутніх фахівців з МЕ багато в чому залежать від правильного добору навчального матеріалу, у тому числі й текстів, на основі опрацювання яких формується певна ступінь розуміння поняття МК та усвідомлення необхідності набуття МК. Враховуючи необхідність застосування традиційних засобів на цьому етапі навчання слід використовувати тексти, які уможливають спочатку оволодіння студентами загальними уявленнями про професійну компетентність економістів та менеджерів, а також розуміння вимог щодо конкурентоспроможності сучасного менеджера.

Другий (формувальний) етап безпосередньо спрямований на оволодіння студентами МК. На цьому етапі якнайкраще створюється необхідне мовне середовище та спеціальні умови активізації набутих знань у процесі проведення практичних занять. Водночас у процесі формування МК студенти поетапно працюють з текстами, аудіо- та відеоматеріалами. Далі йде перехід до спеціально організованих бесід, дискусій, діалогів та ділових ігор. Після виконання вказаних видів діяльності студентам пропонуються спеціально розроблені завдання (самотійна робота, яка може бути як курс дистанційного навчання). Головною метою цього етапу є виокремлення студентами у процесі навчання із загального змісту потрібного матеріалу, а потім сприйняття, усвідомлення і розуміння інтеркультурологічного аспекту у першоджерелах.

Логічним продовженням першої частини другого етапу є його заключна частина, що передбачає формування МК у процесі мовлення, де відбувається тренування навичок МК з метою практичного застосування набутих знань у реальному житті. Варто підкреслити, що на цьому етапі використання ТЗН за пропонованою методикою не обов'язкове. Лише у разі необхідності (за бажанням студентів) можна звернутись до вказаних засобів навчання з метою щось уточнити чи відновити в пам'яті. На цьому етапі навчання застосовуються також такі методи навчання, як діалоги, рольові ігри, дискусії, бесіди, інтерв'ю тощо. Дуже важливо правильно вибирати і вміло їх використовувати, оскільки від цього залежить активізація пізнавальної діяльності студентів та оволодіння уміннями міжкультурного спілкування, що безпосередньо впливає на формування МК.

Значну роль у формуванні МК має відігравати *самотійна робота студентів*, яка сприяє розвитку у студентів, з одного боку, пізнавальної активності, з іншого, за умови цілеспрямованого методичного забезпечення – формуванню окремих компетенцій і професійної компетентності в цілому. Виконання самотійної роботи студентами є необхідним, з одного бо-

ку, у зв'язку з потребами більш поглибленого вивчення економічних дисциплін, з іншого – через брак часу та досить великий обсяг навчального матеріалу. Самостійне опрацювання навчального матеріалу потрібне вже на другому етапі перед практичними заняттями з метою порівняння зразків ділової культури західних підприємців з аналогічними зразками нашої ділової культури. Окрім того, якщо розглядати дистанційне навчання як вид СРС, то можна поділити курс дистанційного навчання на дві частини, а саме – ознайомчу та контролюючу.

Отже, на практичних заняттях опрацьовуються інтеркультурологічні аспекти за джерелами, які достатньо вміщують інформації інтеркультурологічного змісту, але його потрібно інтерпретувати, інколи навіть розпізнавати. Інформацію, більш придатну для самоопрацювання, тобто легшу для засвоєння (загальні положення норм поведінки та поведіння, характерні для західних ділових кіл, зокрема Німеччини), можна винести для самостійного опрацювання.

За допомогою ключових слів, які сигналізують вміст інтеркультурологічної інформації у змісті відповідного джерела щодо професійної компетентності, ділової комунікативної культури країни, мову якої ми вивчаємо, можна виділили декілька категорій джерел за вмістом інформації інтеркультурологічного змісту. Ми маємо у розпорядженні найменше інтеркультурологічної інформації в джерелах, де безпосередньо йдеться про підприємницьку культуру ділових кіл країни, мову якої ми вивчаємо, або зарубіжної загалом. Інформація даної категорії має більш описовий, декларативний характер загального плану і тому вона має скоріше інформативну цінність.

Найбільший процент наявності інформації, яка слугувала б розвиткові саме комунікативних навичок, міститься у категорії, яка охоплює переважно аудіотексти з діалогічним мовленням мовою оригіналу. Оскільки цей масив інформації може представляти для нас неабиякий інтерес, підхід до роботи з цим матеріалом має бути дидактично, методично та педагогічно зваженим, обґрунтованим відповідно до мети навчання.

Результат пошуку та дослідження наявних навчальних інформаційних джерел на вміст в них інтеркультурологічного змісту дозволяє стверджувати, що інтеркультурологічна складова у доступних джерелах інформації висвітлюються не достатньо, а тому їй з'ясування потребує додаткового опрацювання. Тут слід зазначити, що на другому етапі формування МК, у процесі обговорення текстів, підтверджується думка про те, що, вивчаючи чужу культуру (як і мову), ми краще пізнаємо свою, оскільки багато завдань базуються на порівнянні культур і, щоб відповісти на питання про підприємницьку культуру іншої країни, слід знати та розуміти свою.

Одним із важливих інструментів опрацювання матеріалу є система питань, яка для кожного варіанту використання інформаційних матеріалів має свою специфіку [2]. Питання складались з урахуванням методу з'ясування. Причому питання, які ставляться у загальному варіанті, націлені на з'ясування наявності інтеркультурологічних аспектів, а питання, які ставляться при тематичному варіанті – на з'ясування розуміння інтеркультурологічних аспектів, питання ж до текстів обох варіантів – більш універсальні з урахуванням особистого відношення до даної проблеми. Відповідно можливі два варіанти цільового використання інформаційних матеріалів для формування МК та її розуміння у студентів: *загальний* – коли ми виходимо з наявного матеріалу, який ми маємо у розпорядженні, тобто ми діємо у певних рамках і при ознайомленні зі змістом розпізнаємо та інтерпретуємо інтеркультурологічні аспекти, та *тематичний* – коли матеріал вибирається за якоюсь відповідною тематикою.

Виходячи з практики, можна сказати, що методично другий варіант більш зручний для викладача (не потребує багато часу для пошуку та обробки інформації) і більш легкий для засвоєння навчального матеріалу студентами (інформація адаптована до відповідної теми, проте має фактографічний, інколи презентативний характер, наприклад, „Стратегії проведення переговорів”). Однак за цією зручністю і легкістю приховуються недоліки та виявляється залежність від наявного матеріалу. Водночас не завжди вдається знайти вичерпну інформацію з того чи іншого питання. Слід зауважити, що використання навчального матеріалу за тематичним принципом має більшу інформаційну цінність. Бути добре поінформованим ще не означає бути інтеркультурологічно компетентним. МК передбачає окрім знань інтеркультурологічних аспектів, вміння їх розпізнавати у спілкуванні та навички, пов'язані з застосуванням інтеркультурологічної інформації.

Тому для формування МК ми потребуємо матеріал, який дає нам зразки мовної та ділової культури носіїв іноземної мови та служить базою для тренування умінь діяти в інтеркультурологічних ситуаціях. Студенти повинні вміти аналізувати, розпізнавати інтеркультурологічні аспекти з загального інформаційного та мовного матеріалу, тому цінним у сенсі практич-

них навичок формування МК є використання інформаційних джерел за загальним варіантом, тобто загального змісту професійного спрямування. Методика використання навчальних матеріалів за першим варіантом, здається, на перший погляд, більш доступна, проте вимагає від самого викладача, беззаперечно, високого рівня володіння МК та диференційованого підходу до підбору навчального матеріалу.

Отже, завдяки інтеркультурологічно налаштованим заняттям з іноземної мови, методично зваженому, послідовному та цілеспрямованому використанню друкованих матеріалів, аудіо-, відеозасобів та комп'ютерних технологій можна досягти формування міжкультурної компетенції майбутніх фахівців досить високого рівня, що дозволить їм збагатити свою професійну компетентність та мати кращі шанси на міжнародному ринку праці.

Література

1. Зеер Э.Ф. Компетентностный подход к образованию // [http:// www. ugorao. Ru/ konf 2005.php?mode=&exmod=zeer](http://www.ugrao.ru/konf2005.php?mode=&exmod=zeer)
2. Копил Г.О. Метод контрольних питань у процесі роботи з автентичними текстами – перший крок до формування інтеркультурологічної компетенції // Збірник матеріалів науково-методичної конференції КНЕУ 31 січня 2013р. «Від викладання дисциплін – до освоєння наук: трансформація змісту, технологій освітньої діяльності та розвиток педагогічної майстерності»: збірник матеріалів науково-методичної конференції. – К.: КНЕУ, 2013. – С. 242-243. (Режим доступу: <http://ir.kneu.edu.ua:8080/handle/2010/2694>)
3. Копил Г.О. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців з міжнародної економіки у процесі вивчення іноземних мов: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Г.О. Копил ; Житомир. держ. ун-т ім. І.Франка. — Житомир, 2007. — 20 с.
4. Müller, B.-D. Interkulturelle Wirtschaftskommunikation. – München, 1991. – 177 s.
5. Safarpour S. Grundlagen des internationalen Handels und interkulturellen Managements. – Wien: Wirtschaftsuniversität, 2000. – 224 s.
6. Uzarewicz Ch., Pichotta G. Transkulturelle Pflege. – Berlin: VWB, 1997. – S. 115-132.

Корнєва З.М.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії, практики
та перекладу англійської мови
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут»

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОЇ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ ВНЗ

Анотація. Стаття присвячена огляду нового навчального посібника «Analytical Outlines» з точки зору формування англомовної професійно орієнтованої комунікативної компетентності. Автори окреслюють особливості методики індивідуалізації навчання, аналізують структуру та тематичне наповнення посібника, особливості організації навчання із його застосуванням.

Ключові слова: професійно орієнтована англійська мова, методика індивідуалізації навчання англійської мови, навчальний посібник з англійської мови.

Abstract. The article overviews the new ESP textbook «Analytical Outlines», developed for students majoring in System Analysis. The theoretical background of differentiated instruction, embedded in the given textbook is analyzed. Special attention is paid to the structure as well as peculiarities of using the textbook in the teaching process.

Key words: ESP, differentiated ESP instruction, textbook.

Постановка проблеми. Положення нового Закону України «Про вищу освіту» проголошують сприяння сталому розвитку суспільства шляхом підготовки конкурентоспроможного людського капіталу, а також державну підтримку підготовки фахівців з вищою освітою для пріоритетних галузей економічної діяльності, напрямів фундаментальних і прикладних наукових досліджень [1].